

geligt, og bogen må kunne bruges i undervisningssammenhæng. Fremstillingen er ikke tynget af analytiske begreber og er i det hele taget mere beskrivende end analyserende. Læseren stifter bekendtskab med centralt placerede aktører i filmbranchen og får indblik i temaer og argumenter, som utvivlsomt vil præge morgendagens debat, lige som de prægede gårsdagens. For en, der – som jeg – gennem et kvart århundrede har lyttet til og ind imellem også taget del i denne debat, kan det måske være lidt forstemmende at se, hvor lidt temaer og argumenter ændrer sig – et interessant emne for en undersøgelse af, hvordan institutioner eller organisationer »tænker«, men for den nyankomne er Anne Marie Honorés fremstilling rigtig nyttig.

På enkelte punkter har jeg spørgsmål til fremstillingen. Jeg skønner måske lidt anderledes end Anne Marie Honoré. Når hun eksempelvis hævder (p. 24), at der ikke findes tilgængelige oplysninger om forholdet mellem offentlig og privat kapital i dansk film i 60'erne og 70'erne, må det modificeres. For ikke at skyde andre noget i skoene skal jeg henvise til et af mine egne arbejder, jfr. Henriksen & Fabjancic (1983), hvori støttegraden er belyst for årene 1974-1980, og hvori der iøvrigt ikke kunne konstateres nogen sammenhæng mellem støttegrad og produktionsomkostninger.

Anne Marie Honoré og jeg er heller ikke helt enige i et andet forhold. Hun nævner (p. 11), at i slutningen af 50'erne begyndte biografernes indtægt at falde, og det blev nødvendigt at støtte filmproduktionen: »I første omgang blev de afgifter, der blev indspillet på danske film, kanaliseret direkte tilbage til producenterne«. Hun må tænke på den refusion af forlystelsesafgiften, som blev indført i 1949, jfr. Dinnesen & Kau (1983) – krisen var mærkbar og blev bemærket, før indførelsen af TV, og før biografbesøget begyndte at vende.

Jeg vil ikke påstå, at jeg er helt ajour med ophavsretten, men jeg studser alligevel, når Anne Marie Honoré uden kommentarer citerer Film skolens rektor for den bemærkning, at »Eleverne har selvfølgelig retten til deres ideer, men vi skal have rettighederne til de film, der laves her, fordi skolen ellers reduceres til et billigt produktionssted« (p. 64). Jeg troede virkelig, at et grundprincip i ophavsretten var, at ikke ideer, men kun objektivering var beskyttede, og jeg troede ligeledes, at elever ved Filmskolen nød samme rettigheder som studerende ved andre uddannelsesinstitutioner i henhold til Undervisningsministeriets cirkulære om anvendelse af øvelses- og eksamensopgaver.

Som man ser af eksemplerne, er det kun småting, jeg har at brokke mig over. Isoleret betragtet finder jeg som sagt den foreliggende bog både brugelig og nyttig. Mine forbehold melder sig først for alvor, når bogen ses i sammenhæng med det kulturpolitiske projekt. I den sammenhæng har vi stadig det arbejde til gode, som med analytisk mod leverer elementer til en velunderbygget filmpolitisk debat.

Henvisninger:

Dinnesen, N.J. & Kau, E.: *Filmen i Danmark*. Akademisk Forlag, 1983.

Henriksen, Frank & Fabjancic, Micha: *Uden for fokus. En institutionsanalytisk beskrivelse af dansk filmproduktion med særligt henblik på de støttede film fra 1974 – 1980*. Institut for filmvidenskab, 1983.

Frank Henriksen, lektor,
Institut for Film- & Medievidenskab, KU.

John H. McManus: *Market-driven Journalism. Let the Citizens Beware?* Sage 1994, 243 sider.

Set fra et økonomisk synspunkt blev 1980'erne et gyldent årti for lokal-TV i USA. De store networks dominans blev brudt, og det blev en rigtig god forretning at investere i lokal-TV. I forhold til den gennemsnitlige overskudsrate i amerikanske fremstillingsvirksomheder kunne en større lokal-TV station hente mere end fire gange så stort et overskud hjem. Reagan-administrationen tilstræbte netop en sådan udvikling gennem deregulering af tele- og medieområdet, hvilket betød, at de sidste rester af offentlig forpligtigelse blev pillet ud af TV-lovgivningen; TV skulle nu entydigt være en forretning, og – lød filosofien – dette ville i sidste ende også tjene offentligheden bedre end statslig regulering.

De lokale nyhedsprogrammer kom til at spille en betydningsfuld rolle for profileringen af de lokale TV-stationer, for deres seertal og dermed i sidste ende for stationernes økonomiske indtjening. Spørgsmålet er, om denne udvikling vitterligt også tjente journalistikkens og offentlighedens interesser.

John McManus' bog er et meget interessant og vægtigt bidrag til en besvarelse af dette spørgsmål. Med udgangspunkt i en analyse af den journalistiske proces og produkt fra en række forskellige lokale TV-stationer i USA diskuterer han, hvorledes den journalistiske væsentlighedsfor-

pligtigelse påvirkes af den markedsøkonomiske interesse. McManus har selv arbejdet som journalist; han er ikke puritaner, og konklusionen er ikke givet på forhånd. Forholdet mellem marked og journalistik er ikke nødvendigvis et enten-eller, men snarere et spørgsmål om balance mellem forskellige interesser. Han lader tvivlen komme de lokale TV-stationer til gode og prøver at evaluere deres journalistiske formåen på baggrund af realistiske kriterier.

Hans teoretiske forståelse af nyhedernes tilblyelsesproces fortjener at blive fremhævet. Han anskuer TV-stationens virke som en afvejning af journalistiske og økonomiske hensyn i forhold til fire forskellige ydre aktører: publikum, annoncører, investorer og kilder. De fire parter besidder hver en ressource, som stationen/nyhedsredaktionen har brug for. For at få andel i denne ressource må stationen »handle« eller udveksle med hver enkelt part, og afhængigheden og styrkeforholdet i disse relationer er afgørende for, hvilken indflydelse de hver især får. Det journalistiske produkts karakter og kvalitet er et resultat af den samlede struktur af udvekslinger mellem parterne.

McManus' model er såre enkel, men også meget overbevisende, og den burde inddrages i fremtidige undersøgelser og udvikles teoretisk. Selvom de forskellige relationer er belyst hver for sig i andre studier, og selve modellen kendes fra lærebogsstoffet, f.eks. Denis McQuails bøger, er det afgørende nye her, at helhedssynet omsættes i den empiriske analyse.

Analysen kombinerer kvantitative og kvalitative metoder: Gennem spørgeskema-undersøgelser får han et overblik over journalisters og redaktørers holdninger og handlinger, og en kvantitativ analyse af nyhedsprogrammerne giver oversigt over det journalistiske produkt. Han har fulgt den journalistiske proces på flere stationer gennem observation af alle 3 faser af nyhedsproduktionen: Indsamling af viden om mulige nyhedshistorier, udvælgelsen og selve fremstillingen af nyhedsindslaget. Undervejs i processen har han tillige foretaget en række både formelle og uformelle interview med aktørerne. McManus' resultater er mildest talt ikke opløftende læsning. Den kommercielle logik bevirker, at der generelt anvendes minimale ressourcer på de trin i den journalistiske arbejdsproces, som kunne give en kritisk belysning, højne informationsværdi og sætte begivenheder i sammenhæng. Der er praktisk talt ingen selvstændig afdækning af nyhedsrelevante historier, hvad der ellers burde være en ret central aktivitet for en lokal nyhedsredaktion. Man betjener sig alene af passive foranstaltning

ger, d.v.s. de lokale avisers nyhedsudbud, bureauer og rutineopringninger til politi og brandvæsen. Med det som orienteringsgrundlag udvælges så nogle få historier, der lader sig omsætte til underholdende TV-indslag af halvanden minuts varighed. Der er meget ringe eller ingen kvalitetskontrol indbygget i arbejdsprocessen.

Resultatet er et nyhedsudbud, der *ligner* et journalistisk produkt, men *ikke er* det. Prioriteringen af underholdning gennemsyrrer hele virksomheden; underholdning skal ikke bløde op i mere tungt stof, men er det egentlige formål. Som nyhedschefen på en lokal TV-station formulerer det: »*We're going for somebody's gut and not their head. One of my responsibilities is to attract as many viewers as possible so my station can make as much money as possible*« (s.134).

Når den kommercielle interesse kommer til at dominere over hensynet til journalistikken hænger det bl.a. sammen med, at publikum er den svage part, når den samlede afvejning af hensyn finder sted. Annoncører, investorer og til en vis grad kilder kan typisk basere deres handlinger på baggrund af professionel ekspertise, på analyser af rentabilitet, seer-sammensætning etc. De vil derfor kræve en ret veldefineret modydelse til gengæld for deres reklamepenge, investering eller udtalelse. Publikum har derimod få muligheder for at vurdere det produkt, som de præsenteres for; deres valg vil foregå på et utilstrækkeligt informationsgrundlag. Andre varer og serviceydelser kan man umiddelbart vurdere kvaliteten af. Men nyheder er en tillidsbaseret vare. Kvaliteten er svær at bestemme, når blot de ydre kendetegn er i orden; seerne må primært have tiltro til, at det man ser og hører er resultatet af seriøst arbejde og vurdering.

Forudsætningen for at kunne vurdere et nyhedsprodukts kvalitet er bl.a., at der er andre nyhedskilder tilgængelige, og her lader udviklingen seerne i stikken. Det amerikanske lokal-TV-marked har ikke mindst på nyhedsområdet karakter af et oligopol: Få stationer dominerer markedet, og et oligopol medfører sædvanligvis, at produkterne kommer til at ligne hinanden til forveksling. TV-journalistik er i kraft af mediets natur mere sårbar over for kommerialisering. I avisen kan man blot fylde mere underholdende stof på andre sider – det behøver ikke nødvendigvis gå ud over det mere seriøse politiske stof. I TV er der et pres på hver enkelt nyhedsindslag for at være underholdende, for her kan modtageren ikke blot springe noget uinteressant over.

Trods enkelte positive undtagelser mener McManus, at offentligheden er den store taber i

lokal TV-journalistik. Der er dannet en uhellig alliance mellom TV-ejere, annoncører og investorer, der primært ønsker profitmaksimering, og pop-politikere, der ønsker gratis og kritikløs eksponering i TV. Pop-politikere leverer emner og uttalelser, der får nyhedsprogrammet til at ligne journalistik, og TV-stationens nyhedsshow leverer publikum til annoncørerne og kan derigennem fylde investorenes lommer. McManus konklusjon kan synes lovlig pessimistisk og »gamlemeldags«; men når man har læst hans analyse af, hvor overfladisk og sensationshungrende journalistik kan blive, virker det ganske overbevisende.

Det er lidt ærgerligt, at den teoretiske model ikke diskuteres mere indgående, da der ligger mange perspektiver gemt her. Ikke mindst en John Fiskes og James Lulls hævde af modtagereens store magt støder på grund ved det her anlagte perspektiv. En diskussion af publikums eventuelle magt og indflydelse må hele tiden forholdes til andre aktørers indflydelse på den samlede kommunikationsproce. Først her kommer der proportioner på magtspørsmålet.

Man kunne tillige ønske sig, at der var gjort mere ud af at den konkrete analyse af investorers og annoncørers indflydelse; det hører vi primært om via journalisters og redaktørers udlægninger. Men McManus' ærinde har først og fremmest været at give en konkret analyse af markedstænkningens indflydelse på den journalistiske arbejdsproce, og det gør han teoretisk velinformert, med brug af et omfattende empirisk materiale – og med alarmerende resultater til følge.

*Stig Hjarvard, forskningsadjunkt
Institut for Film- og Medievidenskab
Københavns Universitet*

Henrik Søndergaard: DR i TV-konkurrencens tidsalder. Samfundslitteratur. 1994. 349 s. 225 kr.

Henrik Søndergaard har med sin avhandling levert det første store arbeidet i Norden om programvirksomheten til public service fjernsynet i den nye konkurransesituasjonen. Søndergaard har arbeidet seg igjennom et stort materiale for å belyse endringene i DR i perioden 1980-89: litteratur og fjernsynsstudier, programpolitiske dokumenter, statistikk, intervjuer, og kvantitative og kvalitative analyser av programflaten. Resultatet er blitt et velskrevet og kompakt arbeid, inndelt i syv lange og detaljrike kapitler om det offentlige danske fjernsynsunivers.

Boka følger det vanlige mønsteret for en akademisk avhandling. I kapittel 1 presenteres avhandlingens analysefelt: DRs programpolitiske fornyelse som begynte på midten av 80-tallet og som ennå ikke er helt gjennomført. Søndergaard definerer sitt prosjekt i opposisjon til den tidligere kritiske forskningen som oppfattet DR som »statsmaktens forlængede arm« (s.15), og slår følge med nyere fjernsynsforskning der vekten er forskjøvet fra institusjons- og samfunnsnivået til en mer medie- og publikumssentrert analyse.

Kapitlene 2-4 er bokas teorikapitler: i kapittel to diskuteres programflatens *estetiske dimensjon* og i kapittel tre *institusjonens* programpolitiske utvikling. Denne diskusjonen avsluttes i kapittel fire med en konkluderende definisjon av det »moderniserte public service-begrep«, som etter forfatterens oppfatning representerer en slags sammenblanding mellom kommersialisering og demokratisering. Søndergaards tese er at DR utvikler seg fra å være et »programfjernsyn«, der rollen som nasjonal kulturinstitusjon står i sentrum, til å bli et moderne »programfladefjernsyn som udnytter de æstetiske muligheter for fascinasjon og opplevelse« (s.23).

Kapittel 5 og 6 må sies å utgjøre bokas hoveddel. Her presenteres analysen av det Søndergaard kaller »den egentlige 'fjernsynstekst'«, nemlig programflaten. Søndergaard ser DRs programflate som institusjonens »programpolitiske indeks« (s.17), og hans hovedtese er at endringer i programflatens sammensetning blir det konkrete uttrykket for hvordan DR har endret public service-kravene om allsidighet, mangfoldighet og pluralisme. Den empiriske delen følges av et kapittel om »seernes fjernsyn« (kap. 7), som berører seeropplevelsen og utviklingen av programformater med fokus på opplevelsesjournalistikk og intimisering. I likhet med institusjonsdelen behandles altså resepsjonsdelen i avhandlingen mer som et »tendensfelt«, enn som en ferdig utviklet analyse. Slik sett former boka en avslutning som er åpen; fjernsynets utvikling kan ikke gripes helt.

I en kort konklusjon oppsummeres noen hovedresultater fra analysen: DR har fått en mer mangfoldig programflate med større vekt på programmene estetikk, samt at seerne tas alvorlig på egne premisser.

Som allerede nevnt er kapittel fem og seks bokas hoveddel, og det er også her Søndergaards mest originale bidrag kommer til uttrykk. Vi vil derfor i det følgende diskutere noen momenter ved denne analysen.

Programfordelingsanalysen i kapittel 5 følger i

hovedtrekk samme mønster som tidligere undersøkelser, dvs. et opplegg som er inspirert av Raymond Williams i boka *Television: Technology and Cultural Form* (1974). Men sammenliknet med andre undersøkelser har nok Søndergaards resultater høyere validitet: der Williams bare analyserte en ukes programvirksomhet har Søndergaard et utvalg på fire uker for hvert av årene han analyserer. Denne analysen har utvilsomt vært tidkrevende, men resultatet er bra!

Det teoretiske utgangspunktet for analysen i kapittel fem er tesen om »det minste felles multiplum«; ideen om at økt konkurranse fører til en generell homogenisering av programvirksomheten i ulike fjernsynskanaler. Finner så Søndergaard støtte for denne tesen i DRs tilfelle? Ja, i hvert fall til en viss grad: Det er blitt relativt sett mer underholdning og fiksjon, og det har skjedd en »mainstreaming« av programflaten i prime time, der programmer som når brede målgrupper har økt sin andel. Konklusjonen er, at »en viktig del av den programpolitiske fornyelse består i øget popularisering, hvor der i stigende grad legges vekt på at utsende programmer, som opnår store seertal« (s.178). Men Søndergaard mener likevel at endringene har vært små i forhold til utviklingen i andre land, og at DR har »kunnet fastholde de grundleggende public service-forpliktelse i stort sett samme omfang som i begynnelsen av 80'erne på tross av den stigende konkurranse« (s.183).

Dette er interessante resultater som går imot mye av common sense-diskusjonen om public service fjernsynets utvikling. Dette kapitlet er blant de mest systematiske og velkrevne i boka, særlig er resultatene av den kvantitative analysen forbillig presentert. Det er ikke alle forunt å kunne omgjøre »tall« til et ytterst interessant materiale.

Resultatene er imidlertid ikke like tydelig presentert i neste kapittel som omhandler programleggingen og komposisjonen av programflaten. Dette kapitlet er på samme tid det mest spennende og det mest problematiske i boka. Her har Søndergaard levert et viktig og originalt bidrag til nordisk medieforskning, men som vi skal vise i neste avsnitt preges kapitlet også av uklar begrepsbruk.

Men først litt om analysen. Søndergaard mener programleggingsprinsippene i kommersielt TV vinner innpass i public-service-stasjonene, og at programflaten i større grad enn før organiseres som et sammenhengende programflow for å holde på seerne. Her får vi dokumentert en utvikling som mange har teoretisert over, men

som få har analysert, i hvertfall ikke i skandinavisk sammenheng. Perspektivet har vært fremme i forbindelse med amerikansk kommersielt TV og er godt beskrevet i den sør-europeiske medielitteraturen, men når det gjelder å analysere våre hjemlige nordiske public service institusjoner er perspektivet nytt og originalt.

Programflaten er et spennende felt å analysere fordi den representerer et møtepunkt mellom programskaperne, seerne, og de overordnede institusjonelle målsettinger, og egner seg dermed godt som et fokus for en tverrfaglig orientert studie. Og nettopp tverrfagligheten er en styrke ved denne avhandlingen. Vi vil også rose forfatteren for å ha funnet gode skandinaviske betegnelser for å analysere allsidigheten og spredningen av programmene: struktureringsprinsipper som »spor« og »sjangerplasser« er gode betegnelser som sikkert vil bli brukt av andre.

Så langt er alt godt. Men denne delen av analysen er også problematisk. Søndergaard innfører en rekke dikotomier og begrepspar som likner hverandre, men som aldri relateres helt eksplisitt til hverandre. Dikotomier som produksjonsorientering vs. distribusjonsorientering; taktikk vs. strategi; paternalisme vs. populisme og pluralisme; programflaten sett som »velkomponert sendeflade« vs. »mulighedsfelt«; programflaten som »enhet« eller »tilbudskasse«; »den selektive seer« vs. »det præselekterte flow« og programflaten betraktet som »montage« vs. »kontaktflade« er alle relevante for å beskrive aspekter ved programflaten.

Men her blir det kanskje perspektivene for mange: det blir aldri helt klart for leseren om disse begrepsparene betegner samme eller ulike dilemmaer, og om de beskriver trekk ved samme periode eller en historisk utvikling. Mangelen på gjensidig utelukkende begreper i dette kapitlet (og dermed i avhandlingen) skaper en viss uoversiktighet og vanskeligheter med å gripe essensen i analysen.

Språklig sett er boka en fornøyelse å lese. Språket er til tider nesten forførende – ens kritiske sans blir sløvet og man nøyer seg med å nikke begeistret og tenke: Ja slik må det vel være! Først ved annengangs gjennomlesning oppdager man at det finnes uklarheter innimellom, av den type som er beskrevet over.

Avhandlingenes oppbygging virker logisk, og selv om kapitlene henger godt sammen kan de også leses hver for seg som i et oppslagsverk. De tre teorikapitlene gir for eksempel en god allmenn innføring i fjernsynsteori. Vi savner imidlertid systematiske oppsummeringer i hvert ka-